

ЧУРАПЧЫ
ОРОЙУОНУ В
КАБЫАТА

№ 104 (7489) ★ 1993 сэл. Баладан мыйн 2 күнэ. Чэллнэр ★ Сыаната 25 солжуобай

БУРЯТИЯ. Инновацион-
ел курдук таһнаагы да
рыкы сага көрдөүлэр
конструктордары уонка
Улан-Удетаагы авиацион-
най производственной хол-

бохугу үчүгэйинэн билли-
бит «МН-8» вертолету
ини технический парамет-
рдары биллардик турса-
ран аан дойдутаабы стан-
дарда таһаарарга салгыы
үлэтинге күһөйдэ.

База буолбут модели улаханньык уларытыы түмүтөр көтөр хаачыстыбатынан булатыр сыга «МИ-171» (иниизэди рынонна «МИ-ЗАМТ») вертолет олохтууна.

Сага массынга саамай урдунэ көтүүтэ 6000 метрга («МИ-8» инэнэ 4000 этэ), тийдэ, убара салгын услууобуйатын бэркэ тулуйар, ол ордуу кайалаах сиргэ үлэлтиргэ табыгастаах. «МИ-8» биир биллэр итэгэһэ—салгын маассатын урдук температуратыгар мөлтөгө туоратылынна Сага пилотажнай уонча навигационнай оборудованиеламмыт «МИ-171» вертолет өссө ыһсаллаах быһыыга-майгыга двигатели автономнайды үлэлэтэри хааччылар компактной установкатаах.

Холбохун саяхтарыгтан
онгохуллаан тахсар хас са-
га массыгын саамай нэ-
таахын техникскай уонна
көтүүтүн бэрэбэрнэлэ-
һинн баар.

Снимок: «МН-171»

(РПТА—ССТА).

Василий
НИКИФОРОВ

БААҢЫНАН ОЛОБО

Одүүлун нэвдлэгэр дийз кэргэжнээн суулахан барбыт 12 хаһааныстыба баар. Өлөртөн биридэстэрин аба байылыгынан Иван Иванович Степанов буолар. Кини соххоэка 23 сыл трактористаабыт, онтон ыччат сүөһүнү төлөһүтүүгэ үс сыл аридан бэдэрээннэ үлэлээбит кини соххоэтара үрэллэн бааһынайдымрга күһмэлибит.

«Ойтон атын суол суох. Дьинэ көргөнүнүн барар чонго, табыгастаах. Эдбөх буоллаахха, сии-биир тэҥэс үлээлээбиккин. Бэйэтэ эмнэ совхоз курдук буолан хаалар», — диэн Иван Иванович. Ити эрэзери кини балтараа сый баалынайдаабытыгар олохуран «совхозка сүөһүгэ үлээлээбитим быдан сыныбалар, чэпчэки эбитэ» диэн түмүк оҕоһор.

Кырдьыга да, онун. Сарсын хайдах кун-дым үүнэритер төбөтүн сын-пыбатах урунку совхоз үлэһитигэр ол эбэтэр барыһы туһугар мөхсүбүт ийиһэ, абайга олуктун

байгэл оггохон» дигэн сангалам өй-сангаа өрүмүйяр, үлдэг эмнэ бигр оннук сыйханг үсгүүр нэмэ тигрэн икхлэгэ. Выхата, атахыкан тур, төбөбүгэн тур—барыта байгэлтгэн тутулук, аах. Найлыланарыг, снэгэнэрт аны суох.

Степановтар ийэлэрэ Христина Исаковна совхозка уһууну бухгалтер даабыт. Иккөс тыһыан, үч харчы хаан илгирэни-тахсарын билбэхтэхэр иһин буолан, кумаабы, отчуот дыһаалатыгар улаханньык ыарырыанпаттар эбит. Угүс бааһынайдар экибэр сирдэрэ ити ээ. Оттон Степановтар ити өртүгэр бөрөхтүк сананаллар. Арай, биллэрин курдук, үч-харчы эргинэр бытаана атахтыыр.

Ити барыта алта оодоох ыалта сынан-арынан араабата чуолжай. Кыра уоллара 5 саастаах. Киинэттан уратылар улаатан атаختарыгар туран эрэллэр. Выйыл сайын сулууспалаан кэлбит улахан уоллара Василий уонна былытынан оскуолайы

бүтэрийн Станислав үлээн-
хамнааны кыайлар сүүрү
үлэингтэр Улахан кыыс-
тара бийыл орто үөзэи
бүтэрэн, эдучилиншеда
кииржэри туттарса сүл-
дьяр. Кини кэнниттэн өс-
сө Х кылааска үөрөнөх-
тээх уол уонна IX кы-
лааска үөрөнөхтээх кыыс
бааллар. Онон сымтан-сма-
ахсын бу дүөэ нэргэн ха-
наайыстыбалара халы-
гаан, бөбүргөөн илэр
туруктаах. Ол да кини
адалара Иван Иванович:
«Эрэнэрбит эрэ дүөй оло-
дубут», — диир буюулаар.

Степановтар заспыт күнүн есуда ыланнар Т-16 трактор, онтуларыгар отуустар атыыласпыттар, көлө от муньырын булдумуттар. Итини таһынан Иван Иванович өссө арендаторды сылдаан бөхтөн-сахтан хомуйсантаган оңорбут ДТ-75 трактордооах.

Кинилэр бааһынай
дар буолалларын быһы-
тынан, үп-харчы киллэр-
нэр сүүрүн баайдарынан
сүөһүлэрэ буоллаҕа. Ки-
нилэр ынах сүөһүлэрэ 20

ол нийгэр ямар ч явдал
онуулар. Пайга хэлбэрт 6
сүлдгилээхтэр. Итгэл та
йманан 5 сибининьэни тө
лөхүтэлээр. Бийм та
йнах хайаагыннан 4 то
на эти туттарар сорук
таахтар. 4 тона үүтү тут
тарар бэлээнээхтэрин
бнэр тогнанан аһара тут
таран оловоллоор.

Бу баанайн хагацлыг-
тыбата хөдүүлмэл, мөч-
чирэнгийн холбоон 39
гектар сүрдээх. Онгулар
алаас сүрдэр буоланнар
бэйлэл нураалнаабыттар.
Онон бэйлэлэрин анал сү-
һыарыаллыбыт сүрдэрттэ
олөх кыраны өттообуттар.
Амма уугур Мөнгүүдэ-
тахсаннар, дьон бырахпыт
сүрдэрин сүрийэн уонч
тоонаны эбин бүлүмүт-
тар. Ону да Мындааабы-
га аймахтаах буоланнар
Аны кыһын ол тизэ-
аалытыта биэр уусту-
доппуруос.

Урунну Карл Маркс аа тынан сөххөз үлэһиттэр үгүстэрэ бааһынайдылар. Ким эрэ эстиэх тээх, ким эрэ өрө күүрө йнахтээх — рынок сокуона

онжуу. Оттон Одылуув
уусулобудайтар элбэ
буолан түмээн дуу эбэтэр
бирдиндээн чөкө үлэ-
дир дуу ордугун олох
бэйгэ сүүннэ кордорон
нүнэ буоллаа. Онон Сте-
пановтар «Ыҥстаах» баа-
һынай хаһаайыстыбалара
хайдах баайыылаах буо-
ларын этэргэ өссө да
эрдэ.

«Бааһынай харчыга баран-кэлэн иһэрэ» эбитэ буоллар, Кыһайбыт курдук кураан арааһанна эрэйдэстэ. Оҕо дымл эргиллээһинэ эрэ абырыа», — диин санаатын этэр Иван Иванович. Ити хас биридин бааһынай баа санаата буолара чэхчэ. Билингитэ айахтарыгар эрэттэйэр хамнастаах бааһынайдар албах буолуохтаахтар. «Быстаах» бааһынай хайааныстыбытын аба баһылыкта этэринин, ону барытын тулуйдахха эрэ табыллар курдук бааһыанна үөскээтэ. Онтон атын суол суох.

СИРИ ЧААЬЫНАЙ БАС БИЛИН ТУЪУНАН СОКУОН БАРЫЛЫН ДЬУУЛЛЭЪЭБИТ

Сир реформатын ыштыгы республикада тахсыбыт сокуоннарга олодурат тэриллэр. Административнай территорияларга сирн чуолкайдааһын, хаһаыһынааһын араас көрүгүнэргитэр сыһыарыы, гражданаарга бизири, сабыдыһастары тэрийиң үлэлэрэ миастэтээҥи сир комиссионаларынан, специализириринан, олохтоох дыһаһалтаар сукуһаһиһириринан ыһыллар.

Сирн ареддара ылан туһанын кэтир. Бу үлэлэр тэрээһиннэрэ, документациялара сирн чааһынай бас билэн туһунан Саха Республикатын Сокуона бигэрээннэригэ өссө чуолкайданыахтаах, сиргэ сыһыан, минни туһанын тосту көлүкэтээх. Бу сокуон барыла баччааттан дьүүлгө тахсыбата икки мый көрүгэ буолла.

Союкон 3 түнүмэхтээх 15 ыстаты-
лагтан турар. Бастаны түнүмэххэ бас
билингти бэрилдэр сир учаастага чоп-
чу тым хаһаайыстыбатын салаатыгар
дьарытанар, тым хаһаайыстыбатан
бородууксуяатын сирер сымта уон-
на тус бэйэрэ дьэни, дьаачаны, гара-
лы туттарга бэрилдэрэ чуолкайдьы-
ыйыллыбыта саамый сөптөөх. Бу төрүт
олохтоох гравдиннарга сирн бөхсө
ылалларьгар төрүт буолар. Оттон сир
ыларга республикага 10-тан илэ-
бэһэ суох сүл олобүт гравдиннар
бырааптаахтар (3-с ыстатыһа) дэмнэ-
тэ үтүс дьонго саарбахталыһыи үөс-

хэтэр, ол бирчиннэтэ—төрүт олохтоохтор республика гражданынын үлгымттан биридэрин эрэ ышадларынан. Республикана 10-тан тахса сүлд олохуу, бэйэлэрин дөйдүлэригээр аабынан олохтоохтуу олохсуйуу, дүнэ кэргэн буолан, олохонон түөлбэ өнгөтүү нэлиг дьонго эмнэ сүри ыларга төрүт буолара сөп дин саныбын. Быстах санаалаах кэлиг дьон уһундук олохсуйбаттана билдээ.

Барил илнэ түнүмэдэр снри бас билингэ биэрин амалдаах сымлга эрэ туһуланара сөн. Снри босхо биэрин республикада 15 сылтаа итадаах суох олорбут граждантаага байааи дыбааны олохтоох органнарыа быһаарымыларыаа ааааааа сөн.

Союкон барьлын 7-с ыстатыйата мангык. Ону толору даган көрүүвүнү: «Сир учаастагы Саха Республикатын сиригэр-уотугар 10 сылтан итэҕэс суох олорор граждандар уонна кинилэр холбоһуктара, олохтоох бэйэни салайыныы ортанын эбэтэр бэйэлэрин сирдэрин учаастагы атыллыыр граждандары кытта атыллаһымы-атыллаһымы дуоһабын түһэрсө, бэйэлэрин бас билииллэргэр атыллаһахтарын сөп.

Гражданиннар сир участвыгын алаан
бизэрэр эбэтэр атылаһар туһунан са-
йабылыанньалара кинирбэт күнүттэн
икки ый иһинэн болдьоххо көрүл-

LYOXT33K0

Сир улаастарын бас бидниг атылааһы элбэх мохсөөрү үөсүстөр — сир атыһага, эргэһигэ кубулуйуо диэн. Ол ыһан баран, бу ыстатыйага этилэһини курдук, сир улаастарыттан тэйэр холбоһунтары, гражданны кытары атылааһы-атыылааһы туһунан дуоһаар онгостон сир улаастага атылааһын сөн, Маһа, кырдык, олохтоох органнын гражданнын чаччы оһорбут, үлэлээбит стэктары толору көрдөрөр докумуоннарынан даһаастаахтарына, сир бизэрин бопуруоһун быһаарыахтаахтар, оһорбуна эр ханык да маһинааһын, өйдөөмтөөк дыһанын таһыс суоһа, эрэм-кыһаах бөлүүтэ наһааһа.

Административнай территорияны туһаныы, олох иһини сайдытыынан, төһө сир баарынан уонна хаачыстыбатынан сайайтаран бас билнигэ бөдүрдүр сир учаcтаcыи кээмэйин олохтоох аалапта быһаарара сеп.

Сиргэ нормативтайн сыланан олохтоонун туһаныллар хаачыстыбатыттан элэгэтнтэн, географическай зонатытан үө. д. а. төрүттэринэн снаттарэн бигэрэгэтин, биллгини экономическай зоналар тэрилдиллэринэн сибээстэн, сир халччы бигэрэр кыадын учуоттаан олохтоонуон наада. Сир төлөбүрүгэр көккэ чапчэтчилари огорууну республика провандальскайтыдан сукум

НЭНИЭХТЭЭХ (10-с ыстатьда)

Олохтоох организм, биедний тэ-
рилтэ, салайааччы сайхандарьтан
уо. л. а. өрүтүгүн нэрэ чэчэтнэ-
ри онгоруу уонсай дьылалаа уонна
нэхитэньнэ үтүс аранкытар олсуу-
лаах, сокуоннаа суох дьайылары
онгорор балаһыанньаны үөскэтэр тө-
рүтүгүн тахсан хаалыа соп. Онноо-
р биллэри сорох салайааччылар
иттэннэ түгүннэри туһанар түбэлтэ-
лэргэ тахсар. Сокуонига, сир бас би-
лингэ бэриэлэринэн, сир харыстаа-
һын, материальнай эмпиеэтинэс туһу-
нан бөөдүгү-таватык ыйыллыбыт ыс-
татыялар эби кириэрдлэргэ хайаан да
наада курдук. Итинэн сир бэйдээн
иллы, атыһааһын, атыһааһы ме-
ханизмнара чуолкайдан ырытылан
огобуллуохтаахтар. Сир бас би-
лингэ тахсар мөккүөрдэри баһаарыга
бэйин салайыныы олохтоох организм-
на миэстэтигэр ханнык балаһыанньага
хайда баһаарчаларын ийим эмп-
наада эбит (15-с ыстатыа).

Сирн чааһынай бас билин туһунан Саха Республикатын Сокуонун барылын дүүдэллэһинэ оройуон олохтоохторо байлаларын санааларын, этиэлэрин туһааннаах эргэннэртэ тириэрдэ, хайыат нөҥүө абаастык сурубан, сокуон сыһан-хотон тахсытыгар көхтөөхтүк ытталалара наадат.

Михаил ПАВЛОВ

(Бүтүүтүн 4-с стр. нөр)

